

peccatis aliorum solum dicere possumus, illud peccatum parentum fuisse adeo grave, ut regulariter ordinaria peccata hominum supereret. Nihilominus tamen addendum est primo multis alios fuisse majores peccatores saltem propter multitudinem peccatorum. Secundo in aliquibus hominibus aliqua peccata simpli- citer graviora fuisse, ut praecipue credi potest de Juda, et de peccato principum Iudeorum Christum crucifigentium, ut ex Bernardo notavimus ad 3 par. div. Thomae, quæst. 47, art. 6, in Comment. Et idem aliqui credunt de obstinatissimis haereticis, ut Arrio, Luther et similibus, quod mihi valde verisimile est.

CAPUT VII.

AN CONVENIENTER PRIMI HOMINES FUERINT A DEO PUNITI PROPTER SUUM PECCATUM.

1. *Enumeratio pœnarum primorum parentum et serpentis.* — Explicata culpa primorum parentum, dicendum breviter est de ipsorum pœnis, quæ Gen. 3, per disinitivam sententiam Dei, ejusque propriis verbis impositæ sunt. Cum enim in capite secundo unicam tantum pœnam Deus Ade comminatus fuisset, scilicet pœnam mortis, dicens: *In quocumque die comederis ex eo, morte morieris.* Postea in cap. 3, post transgressionem plures pœnas ei impo- suisce videtur, et quod magis mirandum est, non solum homines, sed etiam serpentem vi- sus est Deus punire, et ipsis hominibus prius sigillatim imposuit distinctas pœnas, et postea unam communem utriusque prædictas, scilicet mortem, et aliam intulit et executus est: ni- mirum perpetuam e Paradiso relegationem. Quæ omnia breviter explicanda a nobis sunt, quod non potest commodius fieri, quam singu- las Dei sententias percurrente et expli- cando.

2. *De pœna serpentis primum dubium.* — *An ipsi bruto vel dæmoni per illud tentanti inflicta sit.* — Prima sententia. — Primo ergo dixit Deus ad serpentem: *Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animalia, et bestias terræ, super pectus tuum gradieris, et terram comedes cunctis diebus vite tuae.* Inimicitias ponam inter te, et mulierem, et semen tuum, et semen illius, ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus. Circa quæ verba im- primis explicandum est, utrum ad ipsum ani- mal visible dicta sint, ita ut de ipso sint ad litteram intelligenda, vel potius de diabolo, ad quem ex intentione Dei loquentis dirigeban-

tur. Prima sententia est verba illa pertinere ad verum animal serpentem, et illum fuisse a Deo maledictum in detestationem et abominationem peccati, cuius instrumentum suo modo fuerat, licet ipse non peccasset. Sicut etiam Deus maledixit terram propter peccatum Adæ. Ita indicat Didymus apud Lypomanum in Catena. Gen. 3, et Moyses Barcephas, lib. de Paradi- so, par. 1, cap. 27, refert Ephrem idem docuisse, qui consequenter asseruit serpentem fuisse intelligentia præditum, et addit non fuisse animal reptile, sed pedes habuisse, et quadrupedem fuisse, sed propter peccatum illis fuisse privatum, et in reptile commutatum, virtute illorum verborum, *Super pectus tuum gradieris.*

3. *Improbatur hæc sententia, si ut verba sonant accipiatur.* — Sed hæc sententia in hoc sensu intellecta, quod Deus verba illa ad ipsum serpentem tanquam intelligentem dixerit, im- probabilis est, quia brutum animal non erat capax intellectus, ut supra dictum est. Prætere- re improbabile est, Deum per illam maledictionem mutasse naturam illius animalis, aut mancum, et monstrosum illum effecisse: ita ut nunc non sit naturale serpenti carere pedibus, et super pectus reptare, sed esse effectum contra naturam ejus ex hominis peccato provenientem. Hoc enim, et a recta ratione, et a sincera fide alienum est. Quod vero dixit Didymus, serpentem licet haberet pedes, virtute dæ- monis erectum ad loquendum cum muliere ac- cessisse, et ideo jussum esse, ut in pectus, et ventrem caderet: quoad priorem partem acci- dere quidem potuit, sed incertum est: verum- tamen illo etiam dato, probabile non est propter illam causam Deum dixisse, *super pectus tuum gradieris.* Quia si verba illa dirige- rentur ad serpentem, nullum effectum, vel pœnam in eo habere potuissent, quia serpens tam ante, quam post peccatum habuit hanc naturalem conditionem super pectus gradiendo, et similiter virtute dæmonis non minus post peccatum, quam antea potest ad malefacien- dum erigi, si a Deo permittatur. Nec enim per illa verba Deus privavit dæmonem naturali potestate, quam habet ad moyendum localiter hæc animalia præter eorum naturam.

4. *Secunda sententia.* — Est ergo secunda sententia docens Deum per illa verba directe, et ex intentione locutum esse ad dæmonem, quamvis per quamdam metaphoram, seu accommodacionem ad naturales proprietates veri serpentis miserum dæmonis statum explicave- rit. Hæc est sententia D. Thomæ 2, 2, q. 163,

art. 2, ad 4, quam ex Augustino sumpsit, dæmone, quasi vestito serpente: seu de ser- quem refert ex lib. 2. in Gen. contra Manich., pente quasi informato pravo spiritu tanquam de uno supposito: sicut loquitur in aliis locis de viris, qui apparuerunt Abrahe, Loth, et similibus. Igitur omnia, que de illo serpente, vel ad illum tanquam ad intelligentem dicun- tur, in sensu proprio primario et historicō intel- liguntur dicta ad dæmonem sub illo latentem, quamvis allusionem aliquam, seu metapho- ram contineant secundum materialem, ut ita dicam, significationem verborum, quæ in ve- rum serpentem convenire potest.

6. *Deinde applicantur dæmoni.* — Sic ergo illa maledictio ad dæmonem facile refertur. Nam proxime ante illam precessit responsio Eve dicentis ad Deum, *Serpens decepit me:* que certe non intellexit verum animal serpen- sis ipsam deceperisse, sed dæmonem: ergo cum subdit: *Et ait Dominus Deus ad serpentem, quia fecisti hoc, maledictus es, etc.*, in eadem significacione ad serpentem locutus est. Non enim verus serpens: sed dæmon sub illo fecit illud, quod fuit maledictionis causa: ergo ad illum relata est principaliter, vel etiam omnino maledictio; nec obstat, quod solum fit compari- ratio ad cætera animantia irrationalia: sic enim dixit Deus: *Maledictus es inter omnia animan- tia et bestias terræ.* Nam hoc pertinuit ad dæ- monis confusionem, quia servata proportione miserabilior et infirmior est quam bestiae ter- ræ, non in dignitate, seu potestate naturæ suæ, sed, ut in dicto lib. 2, contra Manich., dixit Augustinus, cap. 17, in conservatione naturæ suæ, ut D. Thomas legit, vel ut habetur in Plantini editione: *In conversationem naturæ suæ.* Quia pecora non amiserunt beatitudinem aliquam cælestem, quam nunquam habuerunt, sed in sua natura, quam acceperunt, peragunt vitam. Unde colligit per illam maledictionem, nullam novam pœnam dæmoni fuisse imposi- tam, sed miserum ejus statum in reprehensionem et confusionem ejus ei fuisse objectum et commemoratum. Nam cum ei dicitur, *Quia fecisti rem hanc,* non significatur, causam damnationis, vel, ut ita dicam, essentialis ma- ledictionis dæmonis fuisse, quod Evam dece- perit. Nam ille actus in statu damnationis commissus non erat meritorius novæ essentialis pœnæ, fuit tamen dignus divinae objurgationis et ostensionis perpetuae inimicitie cum hominibus, que pœnam accidentalem non pa- rum augere potuit. Addit vero Augustinus eam pœnam dæmonis esse indictam illis verbis, *Qua nobis cavendus est. Pœna enim (inquit) ejus est, ut in potestate habeat eos, qui Dei*

præcepta contemnunt. Hanc enim potestatem datam ei tunc esse Augustinus sentit, dum subdit: *Hoc enim explicatur his verbis, quibus in eum profertur sententia, et inde major pœna est, quia de hac tam infelici potestate lætatur.* Quomodo autem per illa verba hoc explicetur, Augustinus non declarat. Possumus autem dicere, dæmonem desiderando imperium et potestatem supra homines, eos ad peccandum induxisse, Deum autem ei maledicendo illi indicasse illam potestatem, et peccantium hominum societatem ad majorem ejus pœnam et ignominiam fuisse futuram, quia etiam hominibus abominabilis et horribilis factus est, plusquam omnes feræ et bestiæ terræ. Denique sic etiam verba illa secundum corticem litteræ accommodata serpenti, optime per metaphoram litteraliter ad dæmonem transferuntur. Nam serpens revera nihil fecerat propter quod propria maledictione dignus esset: tamen quia dæmon illo, tanquam instrumento usus fuerat per metaphoram dicitur maledictus inter bestias terræ, id est, horribilis et maxime fugiens inter illas, quibus miser status dæmonis, et malitia ejus, ac potestas ad notandum significantur, ut explicatum est.

7. Reliqua maledictionis verba dæmoni similiter accommodantur. — Atque ad eumdem modum cætera subsequentia verba interpretanda sunt. Addit enim Deus: *Super pectus tuum gradieris, et terram comedes cunctis diebus ritæ tuæ.* Quæ verba materialiter ad verum serpentem applicata, satis per se clara sunt: nam, ut ait ī Theodor. q. 34: *Serpens nullum inde damnum accepit, cum hanc motus speciem a natura habeat.* Idemque cum proportione est de alimento terræ: neutrū ergo serpenti accessit ex peccato hominis ut propterea quasi in pœnam ipsius serpentis id dictum fuerit. Dicatum est ergo ad significandum per illam metaphoram abjectam conditionem, et miserum dæmonis statum: dicitur enim: *Super pectus tuum gradieris. Quod in colubro animadvertis (ait Augustinus). Et ex illo animante visibili ad nostrum invisibilem inimicum locutio figuratur.* Nomine *pectoris*, dicit, significari superbiam, *quia ibi dominatur impetus animi.* Hieronymus vero in quæst. Hebraic. dicit nomine *pectoris*, significari calliditatem, et versutias dæmonis. Nam in pectore veluti servantur fraudes et doli. Unde significatum est omnes gressus dæmonis esse nequitias, et fraudes. Quod vero additur: *Terram comedes omnibus diebus ritæ tuæ,* facilem, et quasi patentem habet metaphoram, vel quia dæmon vi-

tiosis, et terrenis cogitationibus, et pravis actibus, ac peccatis hominum pascitur vel etiam quia homines peccatores, quasi cibus, et alimentum sunt ipsius dæmonis: nam et Petrus dixit: *Quia aduersarius vester diabolus circuit quærens, quem devoret 2, Petri 5.* Homines autem peccando terra, et cinis quodammodo facti sunt. Sic exponit Greg. in Ps. 4. Poenitenti., et consequenter de tempore hujus vitæ, usque ad consummationem sæculi exponit sequentia verba: *Omnibus diebus ritæ tuæ.* Quod etiam Augustinus, dicto c. 48, ita declarat, *id est, Omnibus diebus, quibus agis hanc potestatem ante ultimam judicii pœnam.* Hoc enim tempore dæmon quodammodo vivit, quia in hoc aere caliginoso libere quodammodo agere, et quasi officium Serpentis facere permittitur tentando, et spiritualiter occidendo homines, et ita aliqua ex parte nondum consummatam mortem secundam obtinuit, donec post diem judicii in infernum detrudatur.

8. Verborum sequentium inimicitias ponam, etc., prima expositio. — *Secunda expositio.* — Altera vero pars illorum verborum: *Inimicitias ponam inter te, et mulierem,* varias habet expositiones. Et imprimis secundum corticem litteræ de vero serpente accepta, significant illum esse infestum, et perniciosum hominibus, et insidiari calcaneo, quia cum in altiores partes non se erigat, in inferioribus, et terræ propinquioribus mordet: homo autem potens est caput ejus pede conterere, aut baculo si animadvertis. Qui sensus potuit quidem quasi obiter intendi, vel potius supponi: tum ad indicandum hoc etiam genus belli, seu inimicitarum inter hominem, et nociva animalia ex peccato esse ortum; nam antea omnia fuissent homini mansueta et subjecta; tum etiam ad fundandam figuratam, seu metaphoricam locutionem. Nihilominus tamen, ut dixi, alius sensus altior fuit ad litteram, et principaliter intentus. Potest autem esse multiplex, unus est, ut nomine, *mulieris*, ipsa Eva intelligatur. Hunc indicat Hugo in adnotationibus ejusdem loci, dicens ibi insinuari, *quod Eva resipiscens poenitentiam egerit.* Nam Eva per gratiam Dei poenitentiam agendo, sicut in Dei amicitiam rediit, ita novas inimicitias cum dæmonie contraxit, caputque ejus contrivit, id est, superbiam, vel pravas suggestiones et deceptions ejus, licet dæmon calcaneo ejus, id est, omnibus vestigiis, vel finibus actionum illius insidiatur.

9. Proxima expositio extenditur. — Et hic quidem sensus est probabilis, si ad solam

Ebam non limitetur, sed cum proportione ad penti, nec dæmoni novam pœnam fuisse a Deo impositam per verba prædicta, nec etiam quameumque sanctam animam extendatur. Nam hoc exigunt illa verba: *Et inter semen tuum, et semen illius nam semen diaboli, id est, Luciferi dici possunt reliqui dæmones, quos inductione sua, quasi in peccato genuit, vel intelligi possunt homines mali, vel pravi conceptus, quos in hominem immittit, cum illum tentat: semen autem mulieris dicuntur omnes filii Eve, ex quibus multi sancti caput dæmonis conterunt, et licet ipse semper insidiatur illis ab inferiori animæ parte, id est, appetitu sensitivo inchoando, tandem contra illum victoriam reportant. Et ita ipso Lucifero, ac sociis ejus invitis, homines sedes gloriae, quas ipsi amiserunt, obtinebunt. Unde nomine mulieris recte etiam potest humana natura, seu genus humanum intelligi. Nam ex quo homo peccavit, inimicitæ et bellum immane inter dæmonem, et hominem orta sunt, in quo bello nobilior pars hominum de potestate dæmonis triumphat, ejusque caput conterit, cum ipse semper insidiatur calcaneo ejus. Nominis autem mulieris, potius quam viri humana natura significata est: *Quia homines non tentantur a dæmonie, nisi per illam animalem partem, quæ quasi mulieris imaginem in homine ostendit,* ut Augustinus dixit, quem divisus Thomas secutus est.*

10. Tertia expositio probabilis et pia. — Alia illorum verborum expositio mystica fortasse, sed valde pia, et probabilis est, ut per mulierem beatissima Virgo prædicta fuerit, quæ inter puros homines perpetuas, ac maximas inimicitias cum dæmonie habuit, illiusque caput ipsa contrivit. Quia licet dæmon calcaneo Virginis, id est, omnibus vestigiis ejus ab initio conceptionis ipsius insidiatus fuerit, semper victus, et prostratus ab illa discessit. Quem sensum optime prosequitur Rupertus l. 3, in Gen., c. 49 et l. 2, de Vict. verb. et illum ex Patribus tractavi in 2, t. 3, p. disp. 3, sect. 5, et Ystella in Gen. hunc sensum littoralis esse censem, et Leonem papam et Serafionem in illius confirmationem allegat. Pereira etiam notat communem Patrum sententiam esse Christi (qui solius mulieris, et non viri semen, seu fructus fuit) victoriam contra dæmonem in his verbis Geneseos fuisse ab initio mundi prædictam: imo et ab Adamo sub illis verbis fuisse intellectam.

11. Corollarium, per explicatam maledictionem nec serpenti, nec dæmoni, nec hominibus novam pœnam indictam esse. — Ex dictis circa serpentis maledictionem constat, nec ipsi ser-

pentis, nec dæmoni novam pœnam fuisse a Deo impositam per verba prædicta, nec etiam hominibus. Non quidem serpenti, quia neque propriæ capax illius erat, neque fundamentum pœnæ, quod est culpa in eo locum habebat. Nec etiam dæmon, nisi forte quoad aliquam objurgationem et accidentalem pœnam, quia jam non erat in statu merendi augmentum substantialis pœnæ, ut dixi. Neque denique ipsis hominibus, quia Deus nec illis maledixit, nec verba illa ad ipsos direxit. Imo si attente aliqua ex illis verbis considerentur, licet aliqua ex parte miserum statum, in quo homines inciderunt, indicent, quatenus vel rebellionem animantium bestiarum contra homines, vel inimicitiam, et pugnam perpetuam cum dæmonie multo acriorem quam in Paradiso futura esset, aliquo modo significavit, nihilominus magis proprie consolationem aliquam eisdem hominibus præbuerunt, et fiduciam consequendi victoriam contra dæmonem, si legitime pugnaverint, per semen alterius mulieris, quod est Christus, præcipue obtainendam.

12. Observatio pro pœnis primorum parentum post illam maledictionem adjectis. — Quia vero Dei opera sunt misericordia et veritas, ideo post hanc promissionem, sententiam contra ipsos homines protulit: cirea quam imprimis observandum est, Deum nullam fecisse mentionem spiritualium pœnarum, sed earum tantum, quæ ad corpus aliquo modo pertinent, fortasse quia homines per peccatum deordinati, et animalibus brutis similes effecti, illis pœnis magis commoveri poterant, easque evidentius experiri. Præcipua vero pœna, et cæteras omnes virtute complectens, fuit privatio justitiae originalis, quatenus corpus animæ, et appetitum inferiorem superiori, et superiore Deo perfecte subjiciebat. Quam pœnam ipso facto (ut sic dicam) et ante omnem declaratoriam sententiam incurserunt, ut prius significatum fuit illis verbis, *Et aperti sunt oculi amborum, etc.,* ut supra explicata sunt: et ideo forte hac pœna prætermissa, quæ jam inerat, et per effectum sentiri poterat, Deus alias calamitates commemorat. Ex quibus, quædam foemina, aliæ virorum propriæ sunt; aliæ vero sunt utrisque communes, quæ suo ordine pronuntiantur, initio a foemina sumpto, cuius tres pœnæ declarantur.

13. Prima pœna mulieris. — *Objectio prima.* — *Secunda.* — *Tertia.* — *Ad primam.* — Prima continetur illis verbis, *Multiplicabo ærumnas tuas, et conceptus tuos.* Circa quam statim occurrit objectio, quia fœcunditas foeminae